

Osmanlı Devleti'nde Devletlerarası Hukuka ve Avrupa Diplomasisine Uyum Süreci: Londra Konferansı ve Mehmed Şekib Efendi (1840-1841)

Ahmet DÖNMEZ *

¹ Necmettin Erbakan Üniversitesi, Türkiye

Makale Bilgisi

ÖZET

Makale Geçmişi

Geliş Tarihi: 14.11.2023

Kabul Tarihi: 30.01.2024

Yayın Tarihi: 25.06.2024

Anahtar Kelimeler:

Mehmed Şekib Efendi,
II. Mahmud,
Londra Konferansı,
Londra Boğazlar Sözleşmesi,
Mısır Meselesi.

Osmanlı Devleti, III. Selim döneminden itibaren uluslararası hukuka ve karşılıklı diplomasiye uyum sürecine girmiştir. Bu tarihten itibaren tek taraflı diplomasi uygulamalarından vazgeçilmeye başlanmıştır. 1831 yılı sonunda ortaya çıkan Mısır meselesi, kısa sürede Avrupa diplomasisinin en önemli problemlerinden biri haline almıştır. Osmanlı Devleti, 1839 yılında Nizip Savaşı'nda alınan yenilgi ve padişahın ölümü ardından parçalanmanın eşiğine gelmiştir. Avrupa devletleri bu meseleye el koymuşlar ve konuyu çözümlmek için Londra'da bir konferans düzenlemişlerdir. Bu konferansta, Osmanlı'yı temsil etmek üzere aynı zamanda Londra elçiliğine tayin edilen Mehmed Şekib Efendi görevlendirilmiştir.

Mehmed Şekib Efendi, konferansta Mısır meselesinin Avrupa devletlerin söz verdiği şekilde çözümü için girişimler yaparak notalar vermiştir. Bu sırada Osmanlı elçisi, özellikle İngiltere ve Avusturya temsilcilerinin yardımını görmüştür. Notaların yazımı, konferansta nasıl hareket etmesi gerektiği, yapması gereken konuşmalar, protokollerin onaylanması gibi konularda onlardan destek almıştır. Mehmed Şekib Efendi, Fransa ve Rusya temsilcilerine karşı ise kendisine verilen talimatlar çerçevesinde temkinli davranmıştır. Konferansta ortaya çıkan protokole Osmanlı temsilcisi de imza atmıştır. Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya karşı düzenlenen operasyon sonucunda Mısır meselesi sonuçlandırılmıştır. Ardından 1841 yılında Londra Boğazlar Sözleşmesi yapılarak Boğazların egemenliği uluslararası bir anlaşmayla Avrupa devletlerinin istediği şekilde yeni bir statüye konulmuştur. Bu süreçte Osmanlı diplomasisi giderek artan bir şekilde uluslararası hukuka ve Avrupa diplomasisine adapte olmuş ve Avrupa sisteminin bir parçası haline gelmiştir.

The Process of the Adaptation of European Diplomacy and International Law in the Ottoman Empire: London Conference and Mehmed Shekib Effendi (1840-1841)

Article Info

ABSTRACT

Article History

Received: 14.11.2023

Accepted: 30.01.2024

Published: 25.06.2024

Keywords:

Mehmed Shekib Effendi,
Mahmud II,
London Conference,
London Straits Convention,
Egyptian Question.

Ottoman Empire initiated a process of harmonization with international law and European diplomacy during the reign of Selim III. As of this date, unilateral diplomacy practices began to be abandoned. The Egyptian issue started at the end of 1831 and soon became one of the most important issues of European diplomacy. The Ottoman Empire was on the verge of disintegration after the defeat in the Battle of Nizip in 1839 and the death of the sultan. European states seized this question and convened a conference in London to resolve it. Mehmed Shekib Effendi, who was also appointed as the ambassador to London, was assigned to represent the Ottoman Empire at this conference.

Mehmed Shekib Effendi made attempts to resolve the Egyptian question at the conference as promised by the European states and submitted notes. During this

process, especially the representatives of England and Austria helped the Ottoman envoy. He received support in matters such as the writing of the notes, how he should act at the conference, the speeches he should make and approval of the protocols. Mehmed Shekib Effendi acted cautiously towards the French and Russian representatives within the framework of the instructions given to him. The Ottoman representative also signed the protocol that emerged at the conference. As a result of the operation organized against Mehmed Ali Pasha, the Governor of Egypt, the Egyptian question was finalized. Afterward, the London Straits Convention was concluded, and the sovereignty of the Straits was put into a status as desired by the European states through an international diplomatic agreement in 1841. In the process, Ottoman diplomacy increasingly adapted to international law and European diplomacy and became a part of the European system.

To cite this article:

Dönmez, A. (2024). Osmanlı Devleti'nde Devletlerarası Hukuka ve Avrupa Diplomasisine Uyum Süreci: Londra Konferansı ve Mehmed Şekib Efendi (1840-1841), *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 109-127. <https://doi.org/10.51120/NEUHFD.2024.111>

* ahmett76@yahoo.com

GİRİŞ

Westfalya Barışı (1648) ile diplomaside modern çağın kapıları aralandı. Bu tarihten sonra Avrupa devletleri arasındaki problemler geniş katılımlı konferanslar yoluyla çözülmeye başlandı. Osmanlı Devleti, savaşlarda aldığı ezici galibiyetlerden sonra istediği şartları dayatabildiği anlaşmalar yapıyordu. Osmanlı yöneticileri, ilk olarak Zitvatoruk Anlaşması (1606) ile eşit taraflar olarak yürütülen görüşmeler çerçevesinde Avusturya'yla bir anlaşma yapmak zorunda kaldı. Karlofça Anlaşması'nın (1699) ortaya çıkış sürecinde, ağırlıklı olarak Batı diplomasi usullerine göre imzalanan protokol ve anlaşmalarla barış görüşmeleri yürütüldü. Osmanlı Devleti, burada eşitlik ilkesine göre hazırlanmış bir anlaşmayı kabul etmek durumunda kaldı. III. Selim döneminden itibaren uluslararası ilişkilerde denge politikası ve karşılıklı diplomasi ilkesi benimsendi. Avrupa devletleriyle ittifak anlaşmalarının yapılması, daimî elçiliklerin açılması, tayinat usulünün kaldırılması, elçilerin zorla yere diz çöktürülmesinden ve hapsedilmesinden vazgeçilmesi gibi uluslararası diplomasi kurallarına uyum sağlamaya yönelik adımlar atıldı. Bu süreçte gerekli bilginin kaynağı yine Avrupalı diplomatlar oldu. İlk daimî elçi Londra'ya gönderilmeden önce Reisülküttap Mehmed Raşid Efendi, İngiliz Elçisi Robert Ainslie ile bir araya gelerek elçi tayiniyle ilgili gerekli bilgileri öğrendi.¹

Fransa'nın Mısır'ı işgalinin ardından İngiltere ve Rusya ile ittifak anlaşması yapıldı. Sonuçta Fransa yenilgiye uğratarak Amiens Anlaşması ardından Osmanlı Devleti ve Fransa arasında Paris Anlaşması (1802) yapıldı. Burada Osmanlı'yı Mehmed Said Galib Efendi temsil etti.² Viyana Kongresi'nde (1815) ise Prens Klemens von Metternich, Osmanlı'nın da bir temsilci göndermesini talep ettiyse de anlaşmaya Osmanlı aleyhine maddeler koyulabileceğinden çekinildiği için II. Mahmud kongreye temsilci göndermedi.³

Rum meselesinde (1821) Avrupa devletleri konuyu uluslararası bir problem haline getirerek kendi aralarında konferanslar düzenlediler ve protokoller imzaladılar. Buna rağmen Osmanlı Devleti içişlerine müdahale gerekçesiyle bu kararları tanımak istemedi. II. Mahmud 1826 yılında elindeki tek düzenli ordu olan Yeniçeri Ocağı'nı kaldırdı. Bir yıl sonra Navarin Olayı (1827) ile Osmanlı donanması yakıldı. Ardından Osmanlı-Rus Savaşı (1828-1829) sonrası imzalanan Edirne Anlaşması'yla Rusya II. Mahmud'a Yunanistan'ın bağımsızlığını ve ağır bir tazminat ödemeyi kabul ettirdi. 1831 yılına gelindiğinde, Osmanlı Devleti iç meselelerini kendi çözemeyecek kadar zayıflamış durumdaydı. Avrupa güçler dengesinin bir unsuru olarak Osmanlı'nın iç meseleleri Avrupa'yı da ilgilendiriyordu. Bu tarihte, bağımsızlık hayalleri kuran Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa harekete geçmeye karar verdi. Oğlu İbrahim Paşa önce Suriye'yi işgal ederek Konya'ya kadar ilerledi. İbrahim Paşa, Konya Savaşı'nda (21 Aralık 1832) Osmanlı ordusunu ağır bir yenilgiye uğratarak Sadrazam Mehmed Reşid Paşa'yı esir aldı. İbrahim Paşa'nın planı, önce Şehzade Abdülmecid'i padişahlığa getirip ardından Osmanlı tahtını ele geçirmektir. II. Mahmud, İngiltere ve Fransa'dan diplomatik ve

¹ Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Sir Robert Ainslie'nin İstanbul Büyükelçiliği (1776-1794)", *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXXI, 2008, s. 137-138; Selim Deringil, "II. Mahmud'un Dış Siyaseti ve Osmanlı Diplomasisi", *Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri, 28-30 Haziran 1989*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1990, s. 60-61; Ahmet Dönmez, "Osmanlı Devleti'nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci", *Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 151-162; Gül Akyılmaz, "III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diplomasi Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti", C. 12, *Türkler Ansiklopedisi*, ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 663 vd.

² Orhan Fuad Köprülü, "Mehmed Said Galib Paşa", *TDVİA*, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 330; Dönmez, "Osmanlı Devleti'nde Tek Taraflı Diplomasi", s. 158.

³ Fahir Armaoğlu, *19. Yüzyıl Siyasî tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara 1999, s. 97-98.

askerî yardım talep etti. Ancak beklediği olumlu yanıtı alamadı. Bunun üzerine Rusya'nın yardım teklifi kabul edildi ve Rus ordu ve donanması İstanbul'a geldi. Avrupa devletleri, özellikle de İngiltere, bundan sonra durumun ciddiyetini anladı ve meseleye müdahale kararı aldı. Kısa süre sonra Mısır valisine yaptıkları baskı sonuç verdi ve Kütahya Anlaşması (6 Mayıs 1833) yapıldı. Anlaşmayla Mısır, Suriye ve Girit valilikleri Mehmed Ali Paşa'ya, Cidde valiliği ve Adana muhassıllığı İbrahim Paşa'ya verildi. Rusya yardımının karşılığını Hünkâr İskelesi İttifak Anlaşması (8 Temmuz 1833) ile aldı. Osmanlı Devleti anlaşmanın gizli maddesiyle Boğazları Rusya'nın lehine açıp kapamayı kabul etti. Bu anlaşmayı İngiltere ve Fransa protesto ettiler.⁴

II. Mahmud, siyasi ve askerî krizlerin en yoğun olduğu bir dönemde bir yandan da hariciye teşkilatında reformlar gerçekleştirdi. Çünkü artık onun için “*diplomasi devleti kurtarabilecek tek ve son koz*”du. Bu bağlamda 1832 yılında daimî elçiliklerin tesisi süreci yeniden başlatıldıktan sonra Londra, Paris, Viyana ve Berlin'e gönderilen elçilerle giderek daha fazla Avrupa'da uygulanan uluslararası diplomasi kurallarına adapte olundu. Çok geçmeden Hariciye Nezareti (1836) kuruldu ve konsolosluklar açıldı. Hariciye Nezareti'nin kurulmasıyla Osmanlı dış politikasının ve diplomasinin yönetimi kısa süre içinde daha disiplinli, planlı ve Avrupa'daki uygulamalarla uyumlu hale getirildi.⁵ Özellikle ikili ilişkilerde ve anlaşma metinlerinde müteakabiliyet ilkesine dikkat edildi. Öyle ki İngiliz Elçisi Lord Stratford Canning, padişahın huzuruna çıktıktan sonra, Osmanlı sarayında elçi kabullerinde Avrupa'daki protokollerin neredeyse aynısının uygulandığını şaşkınlıkla rapor etti.⁶

II. Mahmud, iktidarı için bir tehdit oluşturan Mehmed Ali Paşa gibi bir güçten bir an önce kurtulmak istiyordu. Bunun için Rusya dâhil herhangi bir Avrupa devletiyle ittifak yapmak konusunda kararlıydı. 1833-1839 arasındaki yıllar özellikle İngiltere'nin bu konuda ikna edilmeye çalışılmasıyla geçti. İngiltere, Mısır valisinin saldırısına karşı padişaha koruma garantisi veriyor ve devletini güçlendirmesi için reformlar yapılmasını istiyordu. Ancak II. Mahmud kararlılığı neticesinde Balta Limanı Anlaşması'nın (1838) kabul etti. Mustafa Reşid Paşa, buna karşılık bir ittifak anlaşması yapılması için Londra'ya gönderildiyse de Dışişleri Bakanı Lord Palmerston ittifakı kabul etmedi. Sonunda padişah tek başına harekete geçmeye karar verdi. Osmanlı ordusu, Nizip Savaşı'nda (1839) Mısır'a karşı ağır bir yenilgi aldı ve hemen sonra II. Mahmud'un ölümüyle tahta Abdülmecid geçti. Mehmed Ali Paşa, savaştaki galibiyetinin karşılığını bir an önce almak istiyordu. Fakat Avrupa devletleri duruma el koyduklarını elçileri aracılığıyla Babiâli'ye bildirdiler (27 Temmuz 1839) ve kendileri olmadan Mısır valisiyle anlaşmaya gidilmemesini istediler. Bu sırada Avrupa devletleri, meseleyi uluslararası bir konferansta ele alma kararı verdi.⁷ Londra'da toplanacak konferansa Osmanlı Devleti'nin de bir temsilci göndermesi istendi. Bu amaçla Mehmed Şekib Efendi⁸ konferansta temsilci ve Londra elçisi olarak tayin edildi.

Osmanlı Devleti, o tarihe kadar Avrupa'da yürütülen konferans tipi görüşmelere katılma imkânı bulamamıştı. Londra Konferansı'na (1840) bir Osmanlı temsilcisinin bulunması ve bu sürecin her

⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK Yayınları, Ankara 1947, s. 129-137; Şinasi Altundağ, *Kavalalı Mehmed Ali Paşa İsyanı-Mısır Meselesi 1831-1841*, TTK Yayınları, Ankara 1945, s. 46, 64-77, 96, 100, 115, 131, 150-151; Gül Akyılmaz, *Siyasi Tarih*, Seçkin Yayınları, Ankara 2015, s. 173-175; Armaoğlu, s. 206-209.

⁵ Gül Akyılmaz, *Osmanlı Diplomasi Tarihi ve Teşkilatı*, Tablet Yayınları, Konya 2000, s. 166-169; Deringil, s. 62; Ahmet Dönmez, “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi (1832-1841)”, *Fahir Armaoğlu Armağanı*, ed. Ersin Embel, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 166 vd.

⁶ Canning, 1810'da elçilik itimatnamesini teslim etmek için II. Mahmud'un huzuruna çıktığında muhtemelen bu muameleyle karşı karşıya kalmıştır. 1826 yılında ikinci kez elçi tayininde kılıcını da çıkarmayı reddederek kuralarla aykırı bir şekilde huzura çıkmıştır. TNA, FO, 78/209, no. 18, Canning'ten Palmerston'a, 17 Mart 1832.

⁷ Karal, s. 140-142, 197; Armaoğlu, s. 211-212; Uçarol, s. 177; Akyılmaz, *Siyasi*, s. 176-177.

⁸ Mehmed Şekib Efendi, 1854 yılında paşa unvanı almıştır. Mehmed Süreyya, *Sicil-i Osmani, Osmanlı Ünlüleri*, yay. haz. Nuri Aybazar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, s. 1574.

aşamasında Batı diplomasi ve hukuk kurallarına uygun hareket edilmesi, Osmanlı Devleti'ne giderek daha fazla uluslararası hukuka uygun diplomasi kurallarına adapte olma imkânı sağlayacaktı. Bu kapsamda Londra Boğazlar Sözleşmesi'nin (1841) yine bir Osmanlı temsilcisinin katılımıyla imzalanması söz konusu uyum sürecini ileri bir aşamaya taşıyacaktı.

Mısır meselesinin çözüm sürecinde ortaya çıkan gelişmeler, Deringil'in ifadesiyle, Osmanlı Devleti'nin "*kendine ve dünyaya bakış açısında*" önemli değişimlere sebep olacaktı. Osmanlı, "*artık kendini Avrupa devletler sistemi içinde görmeye mahkum*" hale gelecekti.⁹

Bu çalışmada, Mısır meselesi için toplanan Londra Konferansı'nda ve Londra Boğazlar Sözleşmesi görüşmelerinde Mehmed Şekib Efendi'nin Osmanlı temsilcisi ve Londra elçisi olarak sürdürdüğü faaliyetler Osmanlı ve İngiliz arşiv kaynakları kullanılarak ortaya koyulacaktır. Mehmed Şekib Efendi'nin konferans sırasında nasıl davranması gerektiği, notaların ve protokollerin hazırlanmasında dikkat edilecek hususlar, konferansta yapacağı konuşmalar gibi konularda aldığı yardımlarla Avrupalı diplomatların adeta öğretici bir rehber rolü üstlendiği gelişmeler açıklanacaktır. Tüm bu sürecin Osmanlı Devleti'nin devletlerarası hukuka ve Avrupa diplomasisine uyum sürecinde etkisi sorgulanacaktır.

1. Mehmed Şekib Efendi'nin Elçi Tayini ve Konferansta Görevlendirilmesi

Mehmed Şekib Efendi, 1810¹⁰ yılında İstanbul'da doğdu. Ebezade Mustafa Bey'in Hazine-darı Mehmed Nuri Ağa'nın oğludur. Divan-ı Hümayun kalemine girdikten sonra halifelğe kadar yükseldi. Salyane mukataacılığı (1831) yaptı. Petersburg'a özel elçi olarak gönderilen Ahmed Fevzi Paşa'nın maiyetinde birinci kâtip olarak (1833) görev aldı. Kütahya görüşmelerinde, Mısır meselesiyle ilgili geniş bilgiye sahip olması sebebiyle, Mustafa Reşid Paşa'nın maiyetinde bulundu. Yunan hükümetiyle sınır anlaşmazlığı ve Müslümanlara ait mülkler konusunda görüşmeleri yürütmek üzere (1834) görevlendirildi. Fakat görüşmelerden sonuç alınamaması üzerine geri çağrıldı. Daha sonra amedcilik görevine (1837) atandı. Buradan maruzat-ı dâhiliye kitabetine (1838) geçti. Ardından beylikçiliğe (1839) getirildi.¹¹

Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı ve bütünlüğü, Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya karşı Nizip Savaşı'nda (1839) alınan mağlubiyetle birlikte tehlikeye girdi. İngiltere'nin başını çektiği Avrupa devletleri Mısır meselesini çözüme kavuşturmak için Londra'da toplanma kararı aldı.

Bu sırada İngiltere, Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü koruma politikasını yürütüyordu. Bu politika çerçevesinde, Kütahya Anlaşması ile kurulan statükoyu kimsenin bozmasına izin vermek istemiyordu. Fransa, uzun zamandır Mehmed Ali Paşa'yı destekliyordu. Mısır valisinin yönetim alanını genişletmesi ve kendi himayesinde bağımsız bir devlete dönüşmesini arzuluyordu. Avusturya, Osmanlı'nın toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına önem veriyordu. Özellikle Mısır meselesi yüzünden Rusya ve İngiltere-Fransa arasında bir savaş çıkmasını önlemek istiyordu.

⁹ Deringil, s. 66.

¹⁰ Mehmed Şekib Efendi'nin doğum tarihi kaynaklarda net olarak tespit edilememektedir. Ulaşılan en tutarlı bilgi Hicri 1225 (1810/1811) yılında doğmuş olduğu yönündedir. <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/sekib-mehmet-pasa/1282>, 28.10.2023.

¹¹ *Takvim-i Vekayi*, no. 85, 03 Temmuz 1834; Ahmet Lütfi Efendi, *Vak'anüvis Ahmet Lütfi Efendi Tarihi*, C. IV-V-VI, yeni yazıya aktaran. Yücel Demirel, YKY, İstanbul 1999, s. 724, 782, 917, 922, 1049; Mehmed Süreyya, s. 1574; Mehmet Alaaddin Yalçınkaya, "Şekib Paşa", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. II, yay. yönt. Ekrem Çakıroğlu, YKY, İstanbul 1999, s. 578-579; Ali Fuad Türkgeldi, *Maruf Simalar*, haz. Selçuk Akşin Somel-Mehmet Kalpaklı, TTK Yayınları, Ankara 2013, s. 188; <https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/sekib-mehmet-pasa/1282>, 28.10.2023. Yunan sınır anlaşmazlığıyla ilgili görüşmelerin fazlasıyla uzaması ardından Mehmed Şekib Efendi İstanbul'a çağırılmış ve yerine Maliye Tezkerecisi Kuddisi Efendi ve Said Efendi görevlendirilmiştir. BOA, HAT, no. 33014. B, 1836; BOA, HAT, no. 34086. B, 21 Nisan 1836.

Prusya, dış politikada Avusturya ile birlikte hareket ediyordu. Rusya ise 1829 yılında başlattığı Osmanlı Devleti'ni himaye politikasını bu krizi fırsat olarak değerlendirerek ilerletmeyi amaçlıyordu. Padişahı ve Babıâli'yi kontrolü altına alarak ve reformları engelleyerek Osmanlı Devleti'ni mümkün olduğunca zayıf tutmaya çalışıyordu. Bu sayede ileride bir Avrupa devleti ile anlaşarak Osmanlı topraklarını paylaşmayı amaçlıyordu.¹²

İngiltere Dışişleri Bakanı Palmerston, Mustafa Reşid Paşa'ya gönderdiği yazıda, Rusya, Avusturya ve Prusya'nın müttefik olarak birleştiğini, Fransa'nın da bu ittifaka katılma ihtimalinin olduğunu bildirdi. Bu devletler Londra'ya birer temsilci gönderiyordu. Osmanlı Devleti'nin de temsilci göndermesi isteniyordu. Ayrıca görüşmelerde gecikme olmaması için, Osmanlı temsilcisi Londra'ya ulaşana kadar, Paris Elçisi Mehmed Nuri Efendi'nin geçici olarak konferansa katılması talep ediliyordu. Babıâli'de yapılan toplantıda, Beylikçi Mehmed Şekib Efendi, Londra Konferansı'nda temsilci olarak belirlendi. Ayrıca büyükelçilik ve hariciye müsteşarlığı rütbesi verilerek Londra elçiliğine tayin edildi. Mehmed Nuri Efendi, geçici olarak konferansta Osmanlı'yı temsil edecekti. Kendisine verilen talimata göre Mehmed Nuri Efendi, “*şan ve namus ve ikbal ve istiklal-i Devlet-i 'Aliye'nin muhafazasıyla beraber*” meselenin çözümü için çaba harcayan İngiltere ve Avusturya temsilcilerine güvenmeliydi. Fakat Osmanlı aleyhine bazı maddeleri kabul ettirmek isteyebileceğinden Rusya'ya karşı dikkatli olmalıydı. Babıâli'den izin almadıkça hiçbir belgeyi imzalamamalıydı. Kısa süre sonra Mehmed Nuri Efendi Londra'ya gitti. Palmerston'un talebiyle Avrupa devletlerinin temsilcilerine Mısır meselesinin başlangıcından o güne kadar geçenleri açıklayan bir yazı sundu. Bu yazıda, Mısır valisinin yaptıklarının Osmanlı Devleti'ne son derece zarar verdiğini, belki de II. Mahmud'un vefatına sebep olduğunu belirtti. Babıâli'ye verdikleri nota (27 Temmuz) gereğince, temsilcilerden bu meseleyi acilen çözmelerini istedi. Buna karşılık dört devletin temsilcileri ise meselenin çözümüne hazır olduklarını bildirdiler. Fakat Fransa Temsilcisi Gizzo kesin bir cevap vermek istemedi. Gizzo, meseleyi sürüncemede bırakarak sonuç alınmasını zorlaştırmaya çalışıyordu. Bunun üzerine Osmanlı temsilcisi, Palmerston'a yeniden bir yazı göndererek Mısır meselesinin çözümü için ne yapılacaksa bunun bir an önce ortaya konulmasını istedi. Babıâli'den Londra'ya gönderilen talimatta ise Gizzo'nun konferansta bir Mısır temsilcisinin de bulunmasını talep edebileceği, bunun kesinlikle reddedilmesi gerektiği bildirildi.¹³

Bu sırada Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa, Mehmed Şekib Efendi'nin bir an önce Londra'ya gitmesini istiyordu. Çünkü Mehmed Nuri Efendi'ye güvenmiyordu. İngiliz Elçisi Lord Ponsonby, Paris'ten aldığı bir istihbaratta, Mehmed Nuri Efendi'nin Mehmet Ali Paşa'ya karşı askerî tedbirlerin alınmasının işe yaramayacağını, anlaşma yoluyla barış sağlanırsa Mısır valisinin padişaha sadık bir vali olacağını söylediğini tespit etmişti. Mustafa Reşid Paşa, bunu İngiliz elçisinden öğrenince çok sinirlendi. Bir Osmanlı elçisinin Fransa'nın savlarını destekleyen böyle ifadelerde bulunamayacağını söyleyerek onun için, “*Bir hain bile bundan daha fazlasını yapamazdı...Nuri tam bir aptal, derhal geri çağrılacak.*” ifadesini kullandı. Mustafa Reşid Paşa, Mehmed Şekib Efendi'ye Palmerston'un talep ettiği şekilde bir talimat verildiğini ifade etti ve “*O, iyi biri ve görevinde başarılı olacak.*” dedi.¹⁴

¹² Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih 1789-2001*, DR Yayınları, İstanbul 2008, s. 171-172; Armaoğlu, s. 200-201.

¹³ BOA, HAT, no. 48233, 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 36, 25 Şubat 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 39, lef. 1; BOA, İ.MTZ(05), no. 39, 21 Şubat 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 47, 17 Mart 1840; BOA, İ.HR, no. 107, 25 Şubat 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 58, lef. 1, 13 Nisan 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 65, lef. 2; *Takvim-i Vekayi*, no. 196, 27 Mart 1840; Ahmet Dönmez, *Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa'da Yeniden Tesisi (1832-1841)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006, s. 137-139; Türkgeldi, s. 189; Muhammed Hanefi Kutluoğlu, *Egyptian Question 1831-1841*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 156.

¹⁴ “*A traitor could not do more... Nouri is a fool and shall be immediately recalled.*”, “*was a good man and would do well*”. TNA, FO, 78/393, no. 86, Ponsonby'den Palmerston'a, 25 Nisan 1840.

Mehmed Şekib Efendi'ye verilen talimatta, Londra'ya daimî elçi olarak tayin edildiği ve kendisine Londra Konferansı'nda Osmanlı Devleti'ni temsil ve imza yetkisi verildiği belirtiliyordu. Ayrıca kraliçenin evliliğini tebrike dair name-i hümayunu teslim edecekti. Kendisine verilen talimatnamede ise ayrıntılı olarak Mısır meselesiyle ilgili toplanan konferansta yapması gerekenler izah edildi. Konferansta İngiltere ve Avusturya'nın Osmanlı lehine hareket etmesinin beklendiği, Fransa'nın anlaşmaya itiraz etmesinin mümkün olduğu ve bu durumda diğer dört devlet bir anlaşma metni üzerinde anlaşsarsa onlara uyması uyarısı yapıldı. Ayrıca Rusya'nın anlaşmaya kendi çıkarları için maddeler koydurmaya çalışabileceği bu takdirde Avusturya temsilcisiyle birlikte hareket ederek bunu engellemesi gerektiği açıklandı. Avusturya elçisine de devleti tarafından bu konuda bilgi verildi.¹⁵

Bu sırada Mehmed Şekib Efendi Londra yolculuğu için hazırlıklarını tamamladı. Kendisine elçiliği ve kraliçenin evliliğini tebrike dair name-i hümayunlar ve konferansta Osmanlı'yı temsil edeceğine dair yetki yazısı verildi. Londra elçiliği başkâtipliğine "*erbab-ı danış ve liyakatten ve lisana aşina*" olduğu için Tercüme Odası'ndan Mütercim-i Evvel Mehmed Fuad Bey¹⁶ tayin edildi. Kendisi Fransızca bildiği için tercümanlık vazifesini de yerine getirecekti. Mehmed Şekib Efendi, II. Mahmud'un huzuruna çıktı. Ardından Londra'ya doğru bir Fransız yolcu vapuruyla (20 Mart) hareket etti. Malta'da karantina süresini tamamlayan Osmanlı elçisi Paris'e (4 Mayıs) ulaştı. Öncelikle Fransa Dışişleri Bakanı Adolphe Thiers'i ziyaret etti. Thiers, konferansta temsilci olarak kendisine yetki verilip verilmediğini sordu. Osmanlı elçisi, bu konuda görevlendirildiğini ve aynı zamanda daimî elçi olarak Londra elçiliğine tayin edildiğini söyledi. Fransa, Mehmed Ali Paşa'yı destekliyordu ve Mısır valisinin kazandığı zaferin karşılığı olarak doğrudan padişahla bir anlaşma yapılmasını istiyordu. Thiers, Mehmed Şekib Efendi'ye karşı sert davranarak Avrupa devletlerinin vaatlerine güvenmemeleri gerektiğini, Mısır'da Mehmed Ali Paşa'ya müdahalenin zor olduğunu, Rusya ve diğer devletlerinin asker ve donanma gönderme sözlerine inanılmaması gerektiğini Mehmed Ali Paşa ile anlaşma yapmanın en doğru yol olduğunu söyledi. Mehmed Şekib Efendi, Thiers'ten Mehmed Ali Paşa'nın Osmanlı'nın istediği şekilde bir anlaşmayı kabul edeceğine dair bir garanti istedi. Ancak Thiers buna söz veremeyeceklerini ifade etti. Mehmed Şekib Efendi ardından Fransa Kralı Louis Philippe'le görüştü.¹⁷

2. Mehmed Şekib Efendi'nin Göreve Başlaması ve Faaliyetleri

Mehmed Şekib Efendi, bir süre sonra Londra'ya (24 Mayıs) ulaştı.¹⁸ Burada maslahatgüzar vekili olarak görev yapan Tercüman Agob onu karşıladı. Bu sırada yaz gelmiş ve Londra'daki görüşmelere ara verilmişti. Kraliçe Viktorya, Palmerston ve diğer devlet adamları Londra dışındaydı. Bir süre sonra Mehmed Şekib Efendi, name-i hümayunları teslim etmek istediğine dair bir yazıyı Palmerston'a gönderdi. Osmanlı elçisi, Londra dışında bulunan Winsdor Sarayı'na davet edildi. Mehmed Şekib Efendi, burada name-i hümayunları kraliçeye teslim etti ve görevine resmi olarak başladı. Ardından Palmerston ile Mısır konusunda görüştüler. Mehmed Şekib Efendi'nin gelmesiyle Mehmed Nuri Efendi'nin Londra'daki görevi sona ermiş oldu ve Paris'e döndü. Konferansta o güne kadar Osmanlı'yı temsil eden Mehmed Nuri Efendi Fransa kralıyla görüştü. Kral, Osmanlı Devleti'yle Fransa'nın dostluk ilişkilerinin çok eskiye dayandığını, ancak Osmanlı'nın kendilerinden uzaklaşarak yeni dostlar bulduğunu söyledi. Mehmed Nuri Efendi ilişkilerin daha da gerilmemesi için sert bir

¹⁵ Türkgeldi, s. 212-215.

¹⁶ Keçecizade Mehmed Fuad Paşa.

¹⁷ TNA, FO, 78/393, no. 63, Ponsonby'den Palmerston'a, 31 Mart 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 65, lef. 1, 13 Mayıs 1840; BOA, İ.HR, no. 132G, 13 Mart 1840; BOA, İ.HR, no. 132İ, 15 Mart 1840; BOA, İ.MTZ(05), no. 65, 16 Haziran 1840; *Takvim-i Vekayi*, no. 196, 27 Mart 1840; Dönmez, *Karşılıklı Diplomasiye*, s. 139-140.

¹⁸ TNA, FO, 78/418, Mehmed Nuri Efendi'den Palmerston'a, 24 Mayıs 1840.

cevap vermektan çekindi ve dostluğun devam ettiğini ve Mısır valisine karşı desteklerini beklendiğini söyledi.¹⁹

Bir süre sonra Londra'da konferans görüşmeleri yeniden başladı. Mehmed Nuri Efendi daha önce temsilcilere nota²⁰ vererek Osmanlı Devleti'ne olan sözlerini tutmalarını (7 Nisan) istemişti.²¹ Mehmed Şekib Efendi Londra'ya geldikten kısa süre sonra Babiâli'den bir an önce anlaşma yapılması için baskı uygulaması yönünde bir talimat aldı. Buna karşın Palmerston ve Baron Brunnow Osmanlı elçisine acele etmemesini tavsiye etti. Ancak Avusturya Temsilcisi Neumann aynı fikirde değildi. Gerekirse Osmanlı'nın daha fazla tavizle tüm Suriye'nin yönetimini Mehmed Ali Paşa'ya vermesini tavsiye etti. Bunun üzerine Mehmed Şekib Efendi önceki talepleri tekrarlayan ve taslağını Neumann'ın hazırladığı yeni bir nota²² (31 Mayıs) verdi. Notada, Mısır meselesinin bir an çözümlenmesinin Osmanlı Devleti için her geçen gün daha acil bir mesele olduğu vurgulanarak, Avrupa devletlerinden daha fazla çaba göstererek bir an önce sonuca varmaları talep ediliyordu. Bu nota, Mısır meselesine müdahale edilmesinde daha fazla gecikmenin tehlikeli olabileceği konusunda Avrupa devletleri temsilcilerini ikna etti. Rus Temsilcisi Baron Brunnow'a da I. Nikola'nın acele edilmesine yönelik talimatı geldikten sonra Palmerston görüşmelere hız verdi. Bir süre sonra Londra'da Mısır valisine önerilecek anlaşma için bir taslak ortaya çıktı. Mehmed Şekib Efendi altı maddeden oluşan bir anlaşma taslağını Babiâli'ye gönderdi. Avrupa devletlerinin üzerinde anlaştığı maddeler II. Mahmud'un onayından sonra resmileşecekti. Anlaşma önündeki en büyük engel Fransa'ydı. Palmerston Fransa olmadan anlaşmayı yapmak istedi; ancak İngiliz Parlamentosu bunu kabul etmedi. Bunun üzerine Palmerston istifa edeceğini söyledi. Aynı günlerde Mehmed Hüsrev Paşa'nın sadrazamlıktan azledildiği haberi Londra'ya ulaştı. Mehmed Hüsrev Paşa'nın azledilmesi Mehmet Ali Paşa'yı harekete geçirmiş ve Sami Bey'i İstanbul'a göndermişti. Valide Sultan'ın kendisine sempati duyduğunu biliyordu. Osmanlı donanmasını geri vermek şartıyla elindeki toprakların kendine verilmesini talep etti. Mısır valisi, padişahla doğrudan anlaşma yapmak istiyordu. Bu durumu gören Ponsonby Babiâli'ye müdahale etti. Mısır valisinin teklifi (12 Temmuz) böylece reddedildi. Londra'da uzun süren görüşmelerden sonra nihayet 15 Temmuz 1840'da Mısır meselesiyle ilgili bir protokol imzalandı. Ancak Mısır valisini destekleyen Fransa, Londra Anlaşması'nın dışında kaldı. Paris gazeteleri, Palmerston'u Fransa'ya haber vermeden anlaşmayı imzaladığı ve Fransa Dışişleri Bakanı François Guizot'u kandırdığı yönünde suçladı. Herkes Fransa ile İngiltere arasında bir savaş çıkmasından endişe ediyordu. Avrupa elçileri bu anlaşma hükümlerini²³ Babiâli'ye 27 Temmuz'da bildirdiler. Buna göre Mısır valisi, 10 gün içinde teklifi kabul ederse Mısır valiliği babadan oğula geçmek üzere, Akka ve Güney Suriye valiliği hayat boyu Mehmed Ali Paşa'ya verilecekti. 10 günlük süre içinde anlaşmayı kabul etmezse sadece Mısır verilecek, 10 gün daha geçerse hepsi elinden alınacaktı. Ayrıca Mısır valisi, Osmanlı

¹⁹ TNA, FO, 78/418, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 03 Ağustos 1840; TNA, FO, 78/418, 16 Ağustos 1840; BOA, İ.HR, no. 312, lef.1, 25 Ağustos 1840; BOA, İ.HR, no. 289, 27 Ağustos 1840; BOA, İ.HR, no. 309, 28 Ağustos 1840; BOA, İ.HR, no. 443, 22 Haziran 1840. Dönmez, *Karşılıklı Diplomasiye*, s. 140; Charles Webster, *The Foreign Policy of Palmerston 1830-1841(Britain, the Liberal Movement and the Eastern Question)*, C. II, G. Bell&Sons Ltd, London 1951, s. 684. Kraliçe Viktorya'nın Mehmed Şekib Efendi'nin elçiliğe atanmasıyla ilgili name-i hümayuna cevabı için bk. TNA, FO, 195/162, no. 85, Ponsonby'den Palmerston'a, 13 Haziran 1840.

²⁰ Bu notada II. Mahmud, Mehmed Ali Paşa'nın işgal ettiği yerlerden çekilmesini, Mısır valiliğine devam etmesini ve Osmanlı donanmasını iade etmesini talep etmiştir. F. Stanley Rodkey, *The Turco-Egyptian Question in the Relations England, Fransa and Russia (1832-1841)*, The University of Illinois Press, Urbana 1924, s. 141; Cemal Tukin, *Boğazlar Meselesi*, Pan Yayınları. İstanbul 1999, s. 273.

²¹ TNA, FO, 78/418, 07 Nisan 1840; TNA, FO, 78/418, Palmerston'dan Mehmed Nuri Efendi'ye, 11 Nisan 1840.

²² TNA, FO, 78/418, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 31 Mayıs 1840.

²³ Londra Anlaşması'nın tam metni için bk. Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, C. I, Ankara 1953, s. 303-308.

donanmasını 20 gün içinde iade edecekti.²⁴

Palmerston, İstanbul'daki elçilerine yazdığı mektupta Mehmed Ali Paşa'nın tekliflerini kabul etmemelerini arzu ettiğini yazdı. Aynı mektupta Osmanlı elçisinin davranışlarını takdir ettiğini gösterir bir şekilde onun hakkında “*Şekib, bir Mehmed Ali destekçisi değil. İngiliz hükümetinin kararını öğrendiğinde ve anlaşmayı imzalamaya geldiğinde onun kadar mutlu birini görmedim.*” ifadelerini kullandı.²⁵

Bir süre sonra protokolün taraf ülke temsilcilerince onaylanması (15 Ağustos) gerçekleşti. Palmerston, Mehmed Şekib Efendi'den protokolün padişah tarafından onaylanmış suretinin bir an önce Londra'ya gönderilmesi gerektiğini söyledi. Ponsonby'ye de protokolün kopyası gönderilerek, ondan bu konuda acele etmeleri gerektiği konusunda Babiâli'ye baskı yapması istendi.²⁶ İngiliz Dışişleri Bakanlığı'nca Babiâli'ye gönderilen yazıda, protokolün onaylı suretinin nasıl hazırlanması gerektiği ayrıntılı bir şekilde açıklanarak Avrupa devletler hukuku kurallarına uygun şekilde hareket edilmesine yardım edildi.

Bu protokol, İstanbul'a ulaştıktan sonra daha önce de Mısır'a gönderilmiş olan Sadık Rıfat Paşa protokolü Mehmed Ali Paşa'ya tebliğle görevlendirildi. Sadık Rıfat Paşa, Mısır'a giderek Mehmed Ali Paşa'yı anlaşmayı sundu. Ancak Mısır valisi şartları kabul etmedi. Bu şekilde 20 gün süre dolunca operasyon için hazırlanan Avrupa devletleri harekete geçme kararı verdiler.²⁷

Bu sırada Mehmed Şekib Efendi, Kraliçe Viktorya'nın saraydaki yemeğine davet edildi. Burada Osmanlı elçisi, kraliçeye desteklerinden ve parlamentodaki konuşmalarından dolayı teşekkür etti. Mehmed Şekib Efendi padişahın kızının doğumuyla ilgili name-i hümayunu da kraliçeye teslim etti. Ardından Mısır meselesiyle ilgili gelişmeler konusunda Palmerston'la bir görüşme gerçekleştirdi. Mısır'a İngiliz donanmasının bir an önce gönderilmesini istedi. Bundan sonraki günlerde Palmerston, Osmanlı elçisine operasyonla ilgili bilgiler vererek Fransa'nın Mısır valisine fiili olarak desteğinin söz konusu olamayacağını bildirdi.²⁸ Palmerston, aslında tüm Suriye'yi Mısır valisinin elinden almak istiyordu. Mehmed Şekib Efendi'nin çalışmalarında da o, “*iyi ve dürüst bir Türk.*” ifadesini kullanacak kadar memnundu.²⁹

Mısır valisine karşı operasyon hazırlıkları eylül ayında tamamlandı. İngiliz general ve subayları bu iş için görevlendirildi. İngiliz donanmasının Beyrut'u bombalaması ve Osmanlı ordusunun kıyıya çıkmasıyla harekât (11 Eylül) başladı. İngiliz Donanması Komutanı Amiral Stanford, Palmerston'un

²⁴ TNA, FO, 195/162, no. 98, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 09 Temmuz 1840; Sergey Goryanof, *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, çev. Macar İskender-Ali Reşad, yeni yazıya aktaran. Ali Ahmetbeyoğlu-İshak Keskin, Ötügen Yayınları, İstanbul 2006, s. 136; Matthew Smith Anderson, *Doğu Sorunu*, çev. İdil Eser, YKY, İstanbul 2001, s. 118-119; Harold Temperly-Lillian M. Penson, *Foundations of British Foreign Policy- From Pitt (1792) to Salisbury (1902)*, Frank Cass & Co. LTD., London 1966, s. 122; R. Garnett, “A Letter by Lord Palmerston on the Egyptian Question of 1840”, *The English Historical Review*, S. 18, No. 69, s. 125; Rodkey, s. 150, 153, 157-158, 161-163; Uçarol, s. 200; Armaoğlu, s. 213-214; Karal, s. 198-199; Kutluoğlu, s. 156-157, 161; Webster, s. 684.

²⁵ “*Shekib Effendi is not Mehmet's partisan. I never saw any body so unaffectedly happy as he was when he learnt the decision of the English Government, and when he came to sign the Convention*”. GB-0033-GRE-E, no. 481/9/43-45, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 25 Temmuz 1840.

²⁶ TNA, FO, 195/163, no. 176, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 15 Eylül 1840.

²⁷ TNA, FO, 195/162, no. 98, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 15 Ağustos 1840; Ahmet Lütfi Efendi, C. VI, s. 1060; Kutluoğlu, s. 163.

²⁸ TNA, FO, 195/163, no. 177, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 15 Eylül 1840; BOA, İ.HR, no. 6/312, 27 Eylül 1840; Onur Üstüncan, *Tanzimat Bürokrati Şekib Efendi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2009, s. 61-62, 67.

²⁹ GB-0033-GRE-E, no. 481/9/62, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 03 Eylül 1840.

talimatıyla Mısır ve Suriye arasındaki bağlantıyı kesti. İbrahim Paşa kuvvetlerine karşı kısa sürede üstünlük kazanıldı ve Beyrut ele geçirildi. İbrahim Paşa çok geçmeden Akka'yı da (4 Kasım) kaybetti. Palmerston, Mısır valiliğinin de Mehmed Ali Paşa'nın elinden alınmasını istiyordu. Ancak diğer devletler bu fikre sıcak bakmadılar.³⁰

Mısır valisine karşı operasyonda İbrahim Paşa güçlerine karşı Suriye'de alınan galibiyet Londra'da büyük bir memnuniyet uyandırdı. Ancak İstanbul'dan gelen haberlere göre Fransız elçisi ve adamları Mustafa Reşid Paşa'ya Mısır valisi lehine karar alması için baskı yapıyordu. Palmerston Mehmed Şekib Efendi'den Mustafa Reşid Paşa'ya bunun çok zararlı olacağını ve etrafındaki Fransızlardan bir an önce kurtulması gerektiğini söylemesini istedi.³¹

Operasyon sırasında İngiltere, Osmanlı ordusunun kullanması için başlangıçta beş bin silah takımı verdi. İlerleyen günlerde bunun sayısı 15 bine çıktı. Mehmed Şekib Efendi İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na sunduğu yazıyla bu silahların parasının ödeneceğini beyan etti.³² Bu sırada Akka eyaleti paşalığı ve Beriyyetüşşam seraskerliği verilerek Suriye'nin operasyonunda Osmanlı kuvvetlerinin başına getirilen İzzet Mehmed Paşa'nın halka zulmettiği yönünde bilgiler geliyordu. Bu konuda Ponsonby de Babiâli'ye onun görevden alınması için talepte bulunmuştu. Mehmed Şekib Efendi ile Palmerston bu konuda görüştüler. Osmanlı elçisi dışişleri bakanından, bu meseleyi doğrudan Mustafa Reşid Paşa'ya yazmasını istedi. Palmerston da İzzet Mehmed Paşa'nın görevden alınmasının gerekli olduğunu düşünüyordu.³³ Çok geçmeden İzzet Mehmed Paşa Edirne valiliğine atandı.³⁴

O günlerde Suriye'de alınan galibiyetlerin ardından yapılacak anlaşma konusu gündemdeydi. Mehmed Şekib Efendi, Mehmed Fuad Efendi'yi Mehmed Ali Paşa'yı anlaşmaya çağıran bir mesajla İskenderiye'ye göndermek istedi. Ancak Palmerston bu fikri beğenmedi ve olumsuz sonuçları olabileceğini ifade etti.³⁵ Bu yüzden bu fikrinden vazgeçti.

Bu sırada İngiliz Donanması İkinci Komutanı Amiral Napier, Mehmed Ali Paşa ile Mısır valiliğinin miras yoluyla kendisine verilmesi ve Osmanlı donanmasının iadesi üzerine İskenderiye Sözleşmesi'ni (27 Kasım) yaptı. Palmerston, diğer devletlerin tutumunu da göz önünde bulundurarak bu anlaşma koşullarına sıcak baktı.³⁶

Mısır meselesinin çözümüne yaklaşıldığı bir dönemde, Londra'da da yılbaşının yakın olması sebebiyle tatil ortamına girilmişti. Mehmed Şekib Efendi, bir süredir devam eden sağlık sorunları sebebiyle Paris'e gitmek istiyordu. Yanında Osmanlı Konsolosu Zohrab olduğu halde Palmerston'un yanına (10 Aralık) gitti. Doktorunun hava değişikliği tavsiye ettiğini, Mehmed Fuad Efendi'nin tercümanlığını yapması sebebiyle onunla birlikte üç hafta kadar Paris'e gideceğini, Konsolos

³⁰ Ahmet Dönmez, *Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi: Diplomasi ve Reform (1833–1841)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014, s. 292-297.

³¹ GB-0033-GRE-E, no. 481/10/17, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 23 Ekim 1840.

³² TNA, FO, 195/165, no. 225, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 05 Kasım 1840; TNA, FO, 195/165, no. 225, ek. 1, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 29 Ekim 1840.

³³ GB-0033-GRE-E, no. 481/10/38-39, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 14 Kasım 1840.

³⁴ İzzet Mehmed Paşa, o sırada yaralandığı için görevini devam edememiştir. Cevdet Küçük, "İzzet Mehmed Paşa", *TDVİA*, C. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 559. İngiliz Elçisi Ponsonby, İzzet Mehmed Paşa'dan sonra Şam Valisi Mehmed Necib Paşa'nın da görevden alınması için talepte bulunmuştur. Aksi takdirde Osmanlı'ya karşı bölgede bir isyanın çıkabileceği uyarısını yapmıştır. Palmerston, bu konuda Mehmed Şekib Efendi'ye baskı yapmıştır. TNA, FO, 78/434, no. 191, Ponsonby'den Palmerston'a, 08 Haziran 1841; TNA, FO, 195/183, no. 163, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 03 Temmuz 1841; TNA, FO, 78/436, no. 240, Ponsonby'den Palmerston'a, 18 Temmuz 1841.

³⁵ GB-0033-GRE-E, no. 481/10/43, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 15 Kasım 1840.

³⁶ *John Bull*, no. 1047, 02 Ocak 1841; TNA, FO, 78/399, no. 284, Ponsonby'den Palmerston'a, 08 Aralık 1840; Dönmez, *Osmanlı Modernleşmesinde*, s. 297.

Zohrab'ın da yerine maslahatgüzar olarak kalacağını söyledi.³⁷ Palmerston, buna karşı çıkararak Mısır meselesiyle ilgili kritik bir dönemde Londra'yı terk etmesinin doğru olmayacağını, yeniden bir toplantının gerekli olabileceğini, üstelik Paris'e gitmesinin bazı politik sebepleri olabileceğinden şüphelenileceğini, eğer hava değişimi gerekirse Brington'a gitmesini tavsiye ettiğini ifade etti. Buna karşılık Osmanlı elçisi, Londra'nın sisli ve nemli atmosferinin kendisini hasta ettiğini, geceleri uyuyamadığını ve yemek yiyemediğini, doktorunun şiddetle hava değişikliği tavsiye ettiğini söyledi. Ayrıca Paris'te Fransız devlet adamları dâhil kimseyle politika bir görüşme yapmayacağına, hatta belki Mehmed Nuri Efendi ile bile görüşmeyeceğine dair garanti verdi. Palmerston en azından Paris'teki elçileri Lord Granville ile irtibatta olmasını ani bir gelişme sonrası toplantı yapılması gerekirse Londra'ya gelmesi için haber göndereceğini söyledi. Mehmed Şekib Efendi her zaman Paris'te olmayacağını, Paris yakınlarında eğitim gören kardeşini³⁸ ziyaret edeceğini söyledi. Dışişleri bakanı, Osmanlı elçisinin bu ısrarını son derece şüpheli buldu. Gerçekten sağlık sebebiyle ayrılması gerekse İngiltere'de başka bir şehre gidebileceğini niçin Paris'te ısrar ettiğini anlayamadı. Bu seyahati için padişahın izin almış olması gerektiğini, bu durumu araştırmasını Ponsonby'den istedi. Bir süre sonra Mehmed Şekib Efendi, Paris'e (23 Aralık) gitti. Burada İngiliz Elçisi Lord Granville ile görüştü. Ona sağlık sebebiyle Paris'e geldiğini, Fransız politikacılarla konuşmayacağını, ancak bir süre sonra Osmanlı elçisi Paris'e geldiği halde niye bizi ziyaret etmiyor diye serzenişte bulunulması üzerine Guizot ve Fransa Kralı Louis Philippe'i ziyaret ettiğini söyledi.³⁹

Osmanlı elçisinin bu şekilde Londra'dan ayrılması İstanbul'da da yankı bulmuştu. İstanbul'daki Avusturya Elçisi Stürmer, Ponsonby'ye, Mehmed Şekib Efendi'nin Mısır meselesiyle ilgili karar aşamasında olunan bir zamanda aniden Paris'e gitmesinin son derece şüpheli olduğunu, Mustafa Reşid Paşa'nın bunu öğrendiğinde tepkisinin ne olacağını merak ettiğini yazdı.⁴⁰ Gerçekten de Mustafa Reşid Paşa, bu durumu öğrendiğinde Mehmed Şekib Efendi'yi sert bir şekilde uyardı ve derhal Londra'ya dönmesini istedi. Bu şekilde izinsiz bir şekilde görev yerini terk etmesinin padişahı da rahatsız edeceğini kendisine bildirildi. Ayrıca Mehmed Şekib Efendi'nin Babîali'den izni olmadan Londra'dan ayrıldığını ve derhal geri dönmesi için emir gönderildiğini Ponsonby'ye bildirdi. Mehmed Şekib Efendi, dostu Mustafa Reşid Paşa'nın bu uyarı yazısına verdiği cevapta "*hata-yı azim ve cürm-i cesim-i 'ubeyd-anemi ikrar ve itiraf*" ederim diyerek affedilmesini istedi.⁴¹

Bu sırada Mehmed Ali Paşa ile yapılacak nihai anlaşma üzerinde çalışılıyordu. Avrupa devletleri Mehmed Ali Paşa'ya miras hakkıyla Mısır valiliğinin verilmesini istiyordu. Palmerston Mehmed Şekib Efendi ile görüşerek padişahın bu konuda verdiği sözü tutmasını beklediklerini İstanbul'a iletmesini istedi. Buna karşılık Osmanlı elçisi, Mısır valisine miras hakkının verilmek istenmediğine dair Mustafa Reşid Paşa'nın yazısını gösterdi. Palmerston, bunu kendisinin ve Metternich'in de istediğini; ancak diğer devletlerin böyle bir şeyi kabul etmeyeceğini, padişahın tek başına Mehmed Ali Paşa'ya bunu kabul ettirmek için müdahale edemeyeceğini, İngiliz parlamentosunun yalnızca İngiltere'nin bu işi üstlenmesini onaylamayacağını ifade etti. Palmerston, Mısır valisinden geri alınan yerleri ve Osmanlı donanmasını hatırlatarak artık Mehmet Ali Paşa'nın

³⁷ TNA, FO, 78/418, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 10 Aralık 1840.

³⁸ Mehmed Şekib Efendi, kardeşi Necib Efendi'yi Londra'da eğitim alması için yanında getirmiştir. Ancak Paris'teyken kardeşi ve elçilik ikinci kâtibi Paris'te eğitim almak istediklerini dil öğrenmenin burada daha kolay olacağını söylemişlerdir. Paris'te eğitimde bulunan Emin Paşa da onlara destek vermiştir. Sonuçta ikisi de Paris'te kalmıştır. Mehmed Şekib Efendi'nin sık sık Paris'e gitmek istemesinde bu durumun etkisi olmalıdır. Üstüncan, s. 93-94.

³⁹ TNA, FO, 195/165, no. 275, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 19 Aralık 1840; TNA, FO, 195/180, no. 12, Granville'den Palmerston'a, 25 Aralık 1840.

⁴⁰ TNA, FO, 78/430, no. 5, ek. 2, Stürmer'den Ponsonby'ye, 07 Ocak 1841.

⁴¹ TNA, FO, 78/430, no. 12, Ponsonby'den Palmerston'a, 12 Ocak 1841; Türkgeldi, s. 191.

bundan sonra bir tehdit oluşturamayacağını bilmesi gerektiğini söyledi.⁴² Ardından Avrupa devletleri temsilcileri, Osmanlı elçisine Mısır valisine valiliğin miras yoluyla verilmesini talep ettiklerine dair birer nota verdi. Mehmed Şekib Efendi söz konusu notaları İstanbul'a gönderdi.⁴³

Bir süre sonra Mısır İmtiyaz Fermanı (13 Şubat 1841) Mısır valiliği babadan evlada geçmek üzere Mehmed Ali Paşa'ya verildi. Mehmed Şekib Efendi buna dair fermanların birer kopyasını İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na sundu. Mısır İmtiyaz Fermanı ile mesele çözüldükten sonra, Mehmed Ali Paşa özellikle yüksek vergi oranı ve valinin kim olacağına padişahın karar vermesi gibi bazı maddelere itiraz etti. Bu problem, Avrupa devletlerince çözülmeye çalışılırken Mehmed Şekib Efendi'ye Babîali'den bu konuda Osmanlı lehine karar alınması için baskı yapması için talimat geldi. Bunun üzerine Osmanlı elçisi, Avrupa devletleri temsilcilerinden Mısır meselesinin Londra Anlaşması'nın esaslarına göre bir an önce sonuçlandırılmasını talep etti. Sonuçta vergi oranı düşürüldü ve en büyük evladın vali olmasına karar verildi. Fermada yapılan söz konusu değişikliklerle mesele çözüme (24 Mayıs 1841) kavuşturuldu.⁴⁴ Bir süre sonra Londra Konferansı'na katılan dört ülke temsilcisi ve Mehmed Şekib Efendi, Mısır meselesinin tamamen bitirildiğine dair bir belge (10 Temmuz) imzaladılar.⁴⁵

Abdülmeccid, Mısır meselesiyle ilgili yardımlarından dolayı kraliçeye teşekkürlerini içeren bir mektup gönderdi. Kraliçe Viktorya, buna karşılık olarak yazdığı mektuplarında Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne verdikleri önemi vurguladı. Osmanlı Devleti'ndeki gayrimüslimlerin korunmasını talep eden ikinci mektubun orijinali de İstanbul'a iletmesi için Mehmed Şekib Efendi'ye verildi.⁴⁶

Mısır meselesi halledildikten sonra Boğazlarla ilgili bir anlaşma yapılması için Avrupa devletleri uzlaştılar. Osmanlı Devleti, Boğazların barış zamanında savaş gemilerine kapalılığı ilkesini uzun süre uygulamış, İngiltere ile yapılan Kale-i Sultani Anlaşması (1809) ile Boğazların statüsü ilk kez uluslararası bir anlaşmanın konusu olmuştu. İngiltere, Rusya'ya Boğazlarda geniş ayrıcalıklar veren Hünkâr İskeleyi Anlaşması'nın süresinin bittiği bir sırada anlaşmanın yenilenmesini engellemek istiyordu. Mehmed Şekib Efendi, anlaşma görüşmelerinde Osmanlı'yı temsil edecekti. Ancak kısa süre sonra Hariciye Nazırı Mustafa Reşid Paşa'nın görevinden alındığı haberi Londra'ya ulaştı. Mehmed Şekib Efendi dostunun nazırlıktan alınmasına çok üzüldü ve Palmerston'a anlaşmada temsilci olarak yer almayı çok istediğini bu gelişmeden sonra başkasının görevlendirileceğinden endişe ettiğini söyledi. Palmerston İstanbul'daki elçilerine talimat göndererek Sadık Rıfat Paşa ile konuşmasını ve Mehmed Şekib Efendi'nin anlaşmayı imzalamak için yetkilendirmesini istedi. Bu talep olumlu karşılandı. Palmerston, kısa süre sonra Hariciye Nazırı Sadık Rıfat Paşa'nın konferansta Mehmed Şekib Efendi'nin temsilci olarak kalmasını kararlaştırdığı müjdesini verdi.⁴⁷

Bu konuda yapılan görüşmeler sonucunda Boğazların barış zamanında savaş gemilerine kapalılığı ilkesi temelli dört maddelik İngiltere, Fransa, Avusturya, Prusya, Rusya ve Osmanlı

⁴² GB-0033-GRE-E, no. 481/11/6-7, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 26 Ocak 1841; TNA, FO, 195/180, no. 18, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 29 Ocak 1841.

⁴³ TNA, FO, 195/180, no. 20, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 30 Ocak 1841.

⁴⁴ TNA, FO, 195/182, no. 110, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 10 Mayıs 1841; TNA, FO, 78/463, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 11 Mart 1841; Akyılmaz, *Siyasi*, s. 178; Dönmez, *Osmanlı Modernleşmesinde*, s. 298; Uçarol, s. 177-178.

⁴⁵ Harold Temperley, *England and the Near East, The Crimea*, Longmans, Green and Co., 1936, s. 144.

⁴⁶ TNA, FO, 195/182, no. 130, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 26 Mayıs 1841. Bir süre sonra Palmerston, Mehmed Şekib Efendi'ye Osmanlı topraklarındaki özellikle de Suriye'deki Hristiyanlara iyi davranılmasını beklediklerini içeren bir nota vermiştir. Burada Suriye'yi kendilerinin geri aldığı unutulmaması gerektiğini vurgulamıştır. TNA, FO, 195/182, no. 156, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 16 Haziran 1841.

⁴⁷ GB-0033-GRE-E, no. 481/11/50-51, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 22 Nisan 1841.

Devleti'nin katılımıyla Londra Boğazlar Sözleşmesi (13 Temmuz 1841) imzalandı. Mehmed Şekib Efendi, bu anlaşma görüşmelerinde Osmanlı'yı temsil etti ve anlaşmayla ilgili protokolü imzaladı. Anlaşmaya göre Boğazlar barış zamanında savaş gemilerine kapalı olacak, Osmanlı Devleti savaşta olduğunda Boğazların açık ve kapalılığına kendisi karar verecekti. Ticaret gemileri ve elçilere eşlik eden küçük savaş gemileri izin alarak Boğazlardan geçebilecekti. Böylece Osmanlı Devleti ilk defa Avrupa devletleriyle yaptığı bir anlaşmayla kendi egemenliğiyle ilgili bir konuda karşılıklı taahhüde girmiş oluyordu. Bu sayede Avrupa devletleri, Osmanlı Devleti'nin başka bir devletle Hünkâr İskelesi Anlaşması gibi bir anlaşma yapmasının önüne geçmiş oldular. Bu anlaşmayla Boğazların yönetimi uluslararası hukuka tabi hale geliyordu. Avusturya, anlaşmaya Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunmasıyla ilgili bir madde koydurmak istedi. Ancak Rusya'nın itirazıyla bu gerçekleşmedi.⁴⁸

Abdülmeccid, Mısır meselesinin çözümünde oynadıkları rolden dolayı Palmerston ve Ponsonby'yi ödüllendirmek istediğini İngiliz elçisine açıkladı. Bu bilgi İngiltere dışişleri bakanına ulaştığında Palmerston memnun oldu. Ancak kraliçe bunu kabul etmemelerini istedi. Palmerston, Osmanlı elçisiyle görüşerek hediyeleri kabul edemeyeceklerini bildirdi.⁴⁹

Bir süredir Mehmed Şekib Efendi ve Mehmed Nuri Efendi buldukları yerin havasıyla uyum sağlayamadıklarını bildirerek İstanbul'a dönme talebinde bulunuyorlardı. İkisi de göreve başladıktan sonra hastalanmışlardı. Mehmed Şekib Efendi göreve başladığından beri sağlık sorunları yaşadığı, bir süre daha Londra'da geçirmeyi göze alamadığını Babiâli'ye bildirdi. Abdülmeccid yerlerine uygun kişiler bulunana kadar ve Mısır meselesi tamamen bitene kadar beklenmesini emretmişti. Mısır meselesi sonuçlandıktan sonra Osmanlı elçilerinin İstanbul'a dönmelerine izin verildi. Londra elçiliğine başka birinin atanmasına ve bu elçinin Londra'ya ulaşmasına kadar elçilik işlerini Başkatip Mehmed Fuad Efendi maslahatgüzar vekili olarak yürütecekti. Bir süre sonra Londra'ya Mehmed Emin Âli Efendi, Viyana'ya da Akif Efendi büyükelçi atandı.⁵⁰

Mehmed Şekib Efendi, Palmerston ve kraliçeye veda ziyaretinde bulduktan sonra Londra'dan ayrılarak İstanbul'a döndü. Mehmed Şekib Efendi'nin Londra Konferansı ve Londra Boğazlar Sözleşmesi'ndeki başarısı, hariciye nazırları Mustafa Reşid Paşa ve Sadık Rıfat Paşa tarafından takdir edildi. İngiliz hükümetinin de bu konuda takdirini kazandı. Bunun bir göstergesi olarak İstanbul'a döndükten kısa süre sonra Meclis-i Vala-yı Ahkam-ı Adliye azalığına (Aralık 1841) getirildi.⁵¹

SONUÇ

Mehmed Şekib Efendi, elçilik göreviyle birlikte Osmanlı Devleti'nin çok kritik bir zamanında

⁴⁸ *The Age*, 18 Temmuz 1841; Erim, s. 311-313; Armaoğlu, s. 216-218; Akyılmaz, *Siyasi*, s. 180-181; Dönmez, *Osmanlı Modernleşmesinde*, s. 298. Bu sırada İngiltere'nin Osmanlı Devleti ile yaptığı Balta Limanı Anlaşması'nın bir benzerini Portekiz de yapmak istemekteydi. Palmerston Mehmed Şekib Efendi'ye durumu bildirmiş ve Babiâli'den bu konuda yetki talep etmesini istemiştir. Ponsonby'ye de Babiâli'yi bu konuda ikna etmesini gerektiğini yazmıştır. Ancak Portekiz'le ticaret anlaşması 1843 yılında yapılabilmektedir. TNA, FO, 195/182, no. 155, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 15 Haziran 1841. Balta Limanı Ticaret Anlaşması sonrası 1838-1840 yıllarında diğer Avrupa devletleriyle de anlaşmalar yapılmış ve birçok Avrupalı Osmanlı toraklarına gelerek yerleşmiştir. İrem Karakoç, "Osmanlı Tâbiyet Hukuku Bağlamında Gerçek Vatandaşlık Statüsünün Önemi", *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NÜHFD)*, C. 6, S. 1, 2023, s. 285.

⁴⁹ TNA, FO, 195/182, no. 106, Palmerston'dan Ponsonby'ye, 03 Mayıs 1841.

⁵⁰ BOA, İ.HR, no. 430; BOA, İ.HR, no. 486, 25 Mart 1841; BOA, İ.HR, no. 580, 11 Ağustos 1841; BOA, İ.HR, no. 647, 04 Aralık 1841; *Hâriciyye Nezâreti Salnamesi 1306*, yay. haz. Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003, s. 69-71; Ahmet Lütfi Efendi, C. VI, s. 1113; Dönmez, *Karşılıklı Diplomasiye*, s. 140-141; Türkgeldi, s. 191.

⁵¹ TNA, FO, 78/463, Mehmed Şekib Efendi'den Palmerston'a, 04 Ağustos 1841; Yalçınkaya, "Şekib Efendi", s. 579; Türkgeldi, s. 190.

Londra Konferansı'nda temsilci olarak tayin edilmiştir. Mustafa Reşid Paşa sevdiği ve güvendiği bir kişi olarak onu bu hassas görev için özellikle seçmiştir. İngiltere, o tarihte Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumayı resmi politika olarak benimsemiş bir devlet olduğu için, burada bulunacak elçinin kim olduğu ayrı bir önem taşımıştır. İngiltere Dışişleri Bakanı Palmerston'un yazışmalarında Mehmed Şekib Efendi hakkında kullandığı olumlu ifadeler Osmanlı elçisinin bu görev için doğru seçim olduğunu göstermiştir. Özellikle daha önce Londra elçiliği yapan Mehmed Nuri Efendi gibi kişilerle Palmerston'un anlaşmadığı göz önünde bulundurulduğunda, onun kurduğu iyi ilişki ve bıraktığı izlenimler bir başarı olarak değerlendirilmelidir. Londra'da bulunduğu sürece Osmanlı Devleti'nin hak ve hukukunu muhafaza için gösterdiği gayret ve görüşmeler sırasındaki performansı ikili ilişkiler açısından son derece önemli olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin Londra Konferansı'nda temsili sırasında Osmanlı temsilcilerinin yazışmalardan protokollere kadar her açıdan Batı'da geçerli olan diplomasi kuralına uygun hareket etmeleri, Babiâli'nin protokol ve anlaşmaların onayı sürecinde buna göre davranması, Osmanlı Devleti'nin devletlerarası hukuka ve Avrupa diplomasisine adaptasyonunda son derece etkili olmuştur. Notaların hazırlanması, protokollerin usulüne göre onaylanarak anlaşmaya dönüşmesi aşamasında Avrupalı diplomatlar Osmanlı elçisine yardım etmiştir. Kısa bir süre önceye kadar Avrupa ile neredeyse hiçbir bağlantısı olmayan ve Batı medeniyetine uyum sağlamasının mümkün olmadığı öne sürülen Osmanlı için bu gelişmeler modernleşme sürecinde son derece olumlu sonuçlar doğurmuştur. Osmanlı Devleti, giderek artan bir şekilde devletlerarası hukuka ve Avrupa diplomasisine adapte olmuş ve Avrupa sisteminin bir parçası haline gelmiştir. Öyle ki Kırım Savaşı ardından yapılan Paris Anlaşması'nda (1856), Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletleri ailesinden sayılacağı ve Avrupa devletler hukukundan faydalanacağı belirtilmiştir.

Bu süreçte Londra Konferansı'nda Osmanlı'yı temsil etmek ve Londra Boğazlar Sözleşmesi'nin imzalamak Mehmed Şekib Efendi'ye nasip olmuştur. Bu onun kariyeri için önemli bir basamak niteliği taşımıştır. Onun Londra elçiliğinden sonra yeniden Londra ve Viyana elçiliklerine atanması ve ardından hariciye nazırlığına getirilmesi kendisinin diplomasi mesleğindeki başarısını göstermektedir. Bu dönemde elçilik başkâtipliği ve aynı zamanda tercümanlık yapan Mehmed Fuad Paşa da konferansta ve anlaşma görüşmelerinin her aşamasında Osmanlı elçisinin yanında bulunmuş ve Avrupa diplomasinin o tarihteki en önemli gelişmelerinde rol alarak mesleki tecrübesini ve ikili ilişkilerini arttırma imkânı bulmuştur. Mehmed Fuad Paşa, bundan sonra yeni elçi gelene kadar maslahatgüzarlık görevini sürdürmüştür. Ardından görevi Mehmed Emin Âli Paşa'ya bırakmıştır. Bundan sonraki yıllarda, özellikle Mustafa Reşid Paşa'nın vefatından sonra, her ikisi sadrazamlık ve hariciye nazırlığı görevlerini yürütmüşlerdir. Bu yıllarda kazandıkları tecrübeler ve geliştirdikleri ilişkiler sayesinde Osmanlı Devleti'nin iç ve dış problemlerinin giderek ağırlaştığı bir dönemde Babiâli'nin yönetimini 1871 yılına kadar ellerinde tutabilmişlerdir.

Mehmed Şekib Efendi'nin, Mısır meselesi ve Boğazlarla ilgili anlaşmalarda Osmanlı Devleti'nin temsil etmesi ve anlaşmaları temsilci sıfatıyla imzalaması kariyeri açısından son derece olumlu bir gelişme niteliğindedir. Sonraki yıllarda üstlendiği hariciye nazırlığı gibi önemli görevlerde bu deneyimlerin etkisi olmuştur. Bununla birlikte Londra'nın nemli ve sisli havası sebebiyle yaşadığı sağlık sorunları elçiliği süresince görevini sürdürmesinde önemli bir engel teşkil etmiştir. Bu yüzden Paris'e gitmesi ve İngiliz elçisinin durumu Mustafa Reşid Paşa'ya iletmesi ardından sert bir şekilde uyarılmıştır. Mehmed Şekib Efendi'nin Paris'e bu şekilde giderek görev yerinden ayrılması İngiliz devlet adamlarında bu seyahatlerin özel bir görevle yapıldığı kuşkusunu doğurmuştur. Bu seyahat, son derece kritik günlerden geçilen bir dönemde anlaşmaya karşı çıkan Fransa ile gizli bir irtibat kurulduğu izleniminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak bu seyahatin yalnızca sağlık sebebiyle olduğu ortaya çıkınca problem çözülmüştür. Mehmed Şekib Efendi'nin hastalığının olup olmadığıyla ilgili bazı şüpheler ortaya çıkmışsa da kendisi bu dönemde gerçekten ciddi sorunlar yaşamıştır. İleriki

yıllarda Mehmed Şekib Efendi, Mustafa Reşid Paşa'nın kendisini yeniden elçiliğe atayacağını öğrendiğinde humma hastalığı sebebiyle görevden affını istemek için Paşa'nın konağına gitmek zorunda kalmış ve bu yüzden hastalığı alevlenmiş ve kısa süre sonra vefat (1854) etmiştir.

Çıkar Çatışması

Çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkıları

Makale tek yazarlıdır.

REFERANSLAR

1. Arşiv Kaynakları

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Hatt-ı Hümayun (HAT), no. 33014. B, 34086. B, 48233.

İrade Hariciye (İ.HR), no. 107, 132G, 132İ, 289, 309, 312, 430, 486, 580, 647.

İrade Mısır (İ.MTZ05), no. 36, 39, 47, 58, 65.

The National Archives (TNA)

Foreign Office (FO), defter no. 78/209, 393, 399, 418, 430, 434, 463; 195/162, 163, 165, 180, 182, 183.

Durham University Library, Papers of John Viscount Ponsonby (GB-0033)

GRE/E, no. 481/9/43-45, 62; 481/10/17, 38-39, 43; 481/11/6-7, 481/11/50-51.

2. Gazeteler

Takvim-i Vekayi, no. 85, 196.

The Age.

John Bull, no. 1047.

3. Kitap, Makale, Tez ve İnternet Kaynakları

Ahmet Lütfi Efendi. *Vak'anüvîs Ahmet Lûtfî Efendi Tarihi*, C. IV-V-VI, yeni yazıya aktaran. Yücel Demirel, YKY, İstanbul 1999.

Akyılmaz, Gül. *Osmanlı Diploması Tarihi ve Teşkilatı*, Tablet Yayınları, Konya 2000.

Akyılmaz, Gül. *Siyasi Tarih*, Seçkin Yayınları, Ankara 2015.

Akyılmaz, Gül. "III. Selim'in Dış Politika Anlayışı ve Diploması Reformu Çerçevesinde Batılılaşma Siyaseti", *Türkler Ansiklopedisi*, C. 12, ed. Hasan Celal Güzel-Kemal Çiçek, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, s. 660-670.

Altundağ, Şinasi. *Kavalalı Mehmet Ali Paşa İsyanı-Mısır Meselesi 1831-1841*, TTK Yayınları, Ankara 1945.

Anderson, Matthew Smith. *Doğu Sorunu (1774-1923)*, çev. İdil Eser, YKY, İstanbul 2001.

Armaoğlu, Fahir. *19. Yüzyıl Siyasî tarihi (1789-1914)*, TTK Yayınları, Ankara 1997.

Deringil, Selim. "II. Mahmud'un Dış Siyaseti ve Osmanlı Diplomasisi", *Sultan II. Mahmut ve Reformları Semineri, 28-30 Haziran 1989*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları,

İstanbul 1990, s. 59-70.

Dönmez, Ahmet. *Osmanlı Modernleşmesinde İngiliz Etkisi: Diplomasi ve Reform (1833–1841)*, Kitap Yayınevi, İstanbul 2014.

Dönmez, Ahmet. “Osmanlı Devleti’nde Tek Taraflı Diplomasi Anlayışı ve Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Süreci”, *Osmanlı Diplomasi Tarihi: Kurumları ve Tatbiki*, ed. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, Grafiker Yayınları, Ankara 2018, s. 145-178.

Dönmez, Ahmet. “Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi (1832–1841)”. *Fahir Armaoğlu Armağanı*, ed. Ersin Embel, TTK Yayınları, Ankara 2008, s. 153–182.

Dönmez, Ahmet. *Karşılıklı Diplomasiye Geçiş Sürecinde Osmanlı Daimî Elçiliklerinin Avrupa’da Yeniden Tesisi (1832–1841)*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2006.

Erim, Nihat. *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, C. I, Ankara 1953.

Garnett, R. “A Letter by Lord Palmerston on the Egyptian Question of 1840”, *The English Historical Review*, S. 18, No. 69, s. 135-130.

Goryanof, Sergey. *Rus Arşiv Belgelerine Göre Boğazlar ve Şark Meselesi*, çev. Macar İskender Ali Reşad, yeni yazıya aktaran. Ali Ahmet Beyoğlu-İshak Keskin, Ötüken Yayınları, İstanbul 2006.

Hâriciyye Nezâreti Salnamesi 1306, yay. haz. Ahmet Nezih Galitekin, İşaret Yayınları, İstanbul 2003.

<https://www.eyupsultan.bel.tr/tr/main/pages/sekib-mehmet-pasa/1282>, 28.10.2023.

Karakoç, İrem. “Osmanlı Tâbiyet Hukuku Bağlamında Gerçek Vatandaşlık Statüsünün Önemi”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (NÜHFD)*, C. 6, S. 1, 2023, s. 255-296.

Karal, Enver Ziya. *Osmanlı Tarihi*, C. V, TTK Yayınları, Ankara 1947.

Köprülü, Orhan Fuad. “Mehmed Said Galib Paşa”, *TDVİA*, C. 13, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, s. 329-331.

Kutluoğlu, Muhammed Hanefî. *Egyptian Question 1831-1841*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998.

Küçük, Cevdet. “İzzet Mehmed Paşa”, *TDVİA*, C. 23, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2001, s. 559-560.

Mehmed Süreyya. *Sicil-i Osmani, Osmanlı Ünlüleri*, yay. haz. Nuri Aybazar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996.

Rodkey, F. Stanley. *The Turco-Egyptian Question in the Relations England, Fransa and Russia (1832–1841)*, The University of Illinois Press, Urbana 1924.

Rodkey, F. Stanley. “Sir Robert Ainslie’nin İstanbul Büyükelçiliği (1776-1794)”, *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXXI, 2008, s. 127-159.

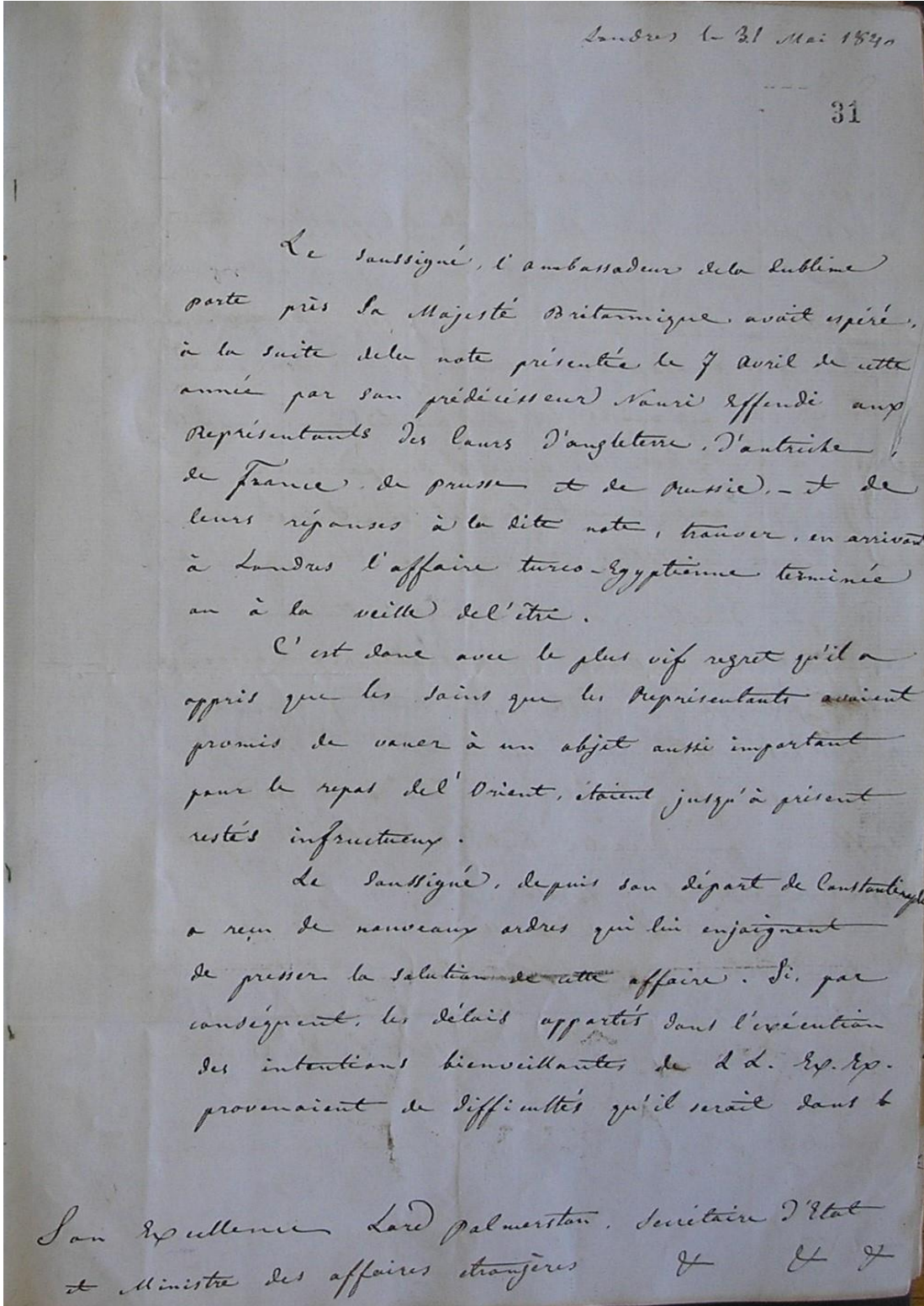
Temperley, Harold. *England and the Near East, The Crimea*, Longmans, Green and Co., 1936.

Temperly, Harold-Lillian M. Penson. *Foundations of British Foreign Policy- From Pitt (1792) to Salisbury (1902)*, Frank Cass& Co. LTD., London 1966.

Tukin, Cemal. *Boğazlar Meselesi*, Pan Yayınları. İstanbul 1999.

- Türkgeldi, Ali Fuad. *Maruf Simalar*, haz. Selçuk Akşin Somel-Mehmet Kalpaklı, TTK Yayınları, Ankara 2013.
- Uçarol, Rıfat. *Siyasi Tarih 1789-2001*, DR Yayınları, İstanbul 2008.
- Üstüncan, Onur. *Tanzimat Bürokrati Şekip Efendi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2009.
- Webster, Charles. *The Foreign Policy of Palmerston 1830-1841(Britain, the Liberal Movement and the Eastern Question)*, C. II, G. Bell&Sons Ltd, London 1951.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin. “Şekib Efendi”, *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, C. II, yay. yönt. Ekrem Çakıroğlu, YKY, İstanbul 1999, s. 578-579.
- Yalçınkaya, Mehmet Alaaddin. “Sir Robert Ainslie'nin İstanbul Büyükelçiliği (1776-1794)”, *Osmanlı Araştırmaları*, C. XXXI, 2008, s. 127-159.

Ekler

Ek 1. Mehmed Şekib Efendi'nin Mısır Meselesinde Acilen Karar Alınmasıyla İlgili Verdiği Nota (TNA, 78/418, 31 Mayıs 1840).

Chékib Effendi, ambassadeur de Turquie
a l'honneur de faire ses complimens les
plus respectueux à Son Excellence Lord
Palmerston, et s'impressionne de l'informer qu'il
a été autorisé par Sa Hautesse le Sultan
de présenter à Sa Majesté la lettre que
Sa Hautesse vient de lui adresser officiellement,
en lui exprimant ses remerciemens infinis
pour le service que le Gouvernement de
Sa Majesté, d'accord avec les trois autres Alliés
lui a rendu par la solution de la question égyptienne.
Sa Hautesse adresse à Sa Majesté une
autre lettre écrite par elle-même, pour lui
exprimer tout particulièrement sa satisfaction
pour les efforts généraux et la bienveillance
dont le Gouvernement de Sa Majesté a
dernièrement donné de plus éclatantes preuves
dans l'intérêt de l'empire ottoman.

Chékib Effendi, en envoyant les copies de ces deux
lettres à Son Excellence Lord Palmerston, le prie
particulièrement de l'informer du jour et de l'heure
où il pourrait avoir l'honneur de présenter
les originaux à Sa Majesté.

Chékib.

Le 24 avril 1841.
L'ambassade ottomane.

Ek 2. Abdülmecid'in Kraliçeye Teşekkür Mektubunu Sunmak İstedğine Dair Mehmed Şekib Efendi'nin Yazısı (TNA, 463, 24 Nisan 1841).